

Visszacsatolás

3.A

Egyszer se mondtam el a szüleimnek hogy első-másodikos koromban mennyire féltem a sötétbe. Furcsa ányak furcsa hangok furcsa fények és furcsa motyások. Ez szerintem hát borzongató. Egyszer például elsőre egy tigris anyy bukant fel az agyam mellet csak utána tudtam meg hogy a sötétség milyen furfangos. Az álomokból is ki jöhetnek ijesztő lények. Mint például a jeges medve's álomból ki jövő medve a nyitott ajtóim mellet.

Miért bánodom a saliból
Mint nem tudom hogyan kell hogy
mi lehet az a válasz?
Mért kösszötenek ki?
Mért nem mondta el
hogy bánthat?
Mért nem szerepelt
belem az a lány?
Hajde hiányzik a
személyem nem szeretem
még inkább most vagyok?
Szerintem elváltak
Az a szemérem nem nem,
szeméremtől volt a nő és
még megcsalta a nyitott
és van még egy fiú is mellette
is és még nem szeretem
Hajde a...
De jó lenne ha egy papot
vélne!

A Kerekasztal Fivérek című foglalkozása után született, a résztvevők által írt levél és napló

A 2010/2011-es évadban öt színházi nevelési előadást tartunk műsoron, ezzel a közoktatásban résztvevők teljes életkori spektrumának kínálunk programot. Minden foglalkozásszerkezet más, mind a színházi nyelv, mind a programban való elhelyezkedése (idő, egyben vagy részletekben), mind a fenti kérdésekre adott válaszai szerint. A kísérletezés az alapállapotunk.

Hajós Zsuzsa – Lipták Ildikó

A mélyebb megértés felé

színház- és drámapedagógia az egri Gárdonyi Géza Színházban

Írásom első (rövidebb) felében megpróbálom felvázolni az egri Gárdonyi Géza Színházban épülő színház- és drámapedagógiai rendszert, a második részben pedig bemutatok egy konkrét foglalkozást, egy adott előadáshoz kötődő programcsomag elemeként.

Extrák, színházklub-csomag

Engedjék meg, hogy rendhagyó módon, a későbbiek jobb értése miatt, életrajzi adalékokkal kezdjem mondókámat. Színházi pályám német teátrumoknál indult, ahol több évadon keresztül tanulmányoztam az ottani színházpedagógiai gyakorlatot. 2005-ben Egerbe szerződtem, és Csizmadia Tibor igazgatófőrendező kérésére Extrák címmel elkezdtem bevezetni a Németországban megfigyelt színházpedagógiai rendszer elemeit. Beindultak iskolás csoportokkal a színház működését, munkafolyamatait, a színház nevű komplex művészeti forma összetevőit (díszlet, jelmez, kellék, világítás, hang, színpadtechnika stb.) életközeli magyarázó színházbejárások, a művészi munkát a gyakorlatban elemző nyílt próbák, az egyes előadásokat az alkotókkal közösen boncolgató műhelybeszélgetések. Mindezen találkozások a fiatal közönséggel azt célozták, hogy a színház nyelvét, jelrendszerét jobban értő, önállóan értelmezni tudó közönséget neveljünk. Következő lépésként elkezdtem egy programcsomag kidolgozását, mely a német

ihletésű színházpedagógia (színházértésre nevelés) és az angol gyökerű drámapedagógia/tanítási dráma (emberi problémahelyzetek megértésére „tanítás” a drámajátékon keresztül) elemeit próbálja vegyíteni. Ugyan a két módszer másfajta célkitűzésekkel dolgozik, de egy színház és közönsége közötti párbeszédben nagyszerűen kiegészíthetik, erősíthetik egymást. Ha egy néző fel van készítve arra, hogy jobban tudja kódolni egy előadás színházi jelrendszerének különböző rétegeit, akkor komplexebben fogja megélni befogadóként a karakterek konfliktushelyzeteit; és fordítva, amelyik néző egy felkészítő drámafoglalkozáson átélve megismerte egy történet szereplőinek érzelmi motivációit, a nézőtérről is könnyebben belehelyezkedik majd a színház összetett nyelvén elé tárt fiktív világba.

A színház- és drámapedagógia ezen párosításának lényege, hogy a jelentkező iskolai osztályok egy kiválasztott előadás körül egy komplex foglalkozássorozaton vesznek részt. Ennek a „színházklub-csomagnak” az egyes elemei, foglalkozásai: ismerkedő játékok (szabályjátékok), színházbejárás, a kiválasztott darabhoz kötődő felkészítő foglalkozás drámaórával, nyílt próba és az ehhez kapcsolódó elemző beszélgetés, az előadás megtekintése, feldolgozó drámaóra. Írásom második részében a csomagból egy felkészítő foglalkozást fogok részletesebben ismertetni.

A felkészítő foglalkozás koordinátái

A kiválasztott előadás: Csiky Gergely: Prolik (Eredeti cím: Proletárok, vagy Ingyenélők, rendező: Máté Gábor, bemutató: 2010. november 5. A dolog izgalma, hogy ezen cikk írásának időpontjában a bemutató előtt vagyunk: az ismertetendő foglalkozás egy még lezáratlan folyamat egyik állomása.)

A résztvevő osztály: Andrásy Gyula Középiskola, Eger, 12. c (18 évesek, 30 fő)

Időtartam: 90 perc

Helyszín: az iskola egy osztályterme

A foglalkozás nem egynemű: 20 perc szabályjáték, 10 perc színháztörténeti ismertető, 60 perc drámaóra.

A szabályjátékok

Egyrészt azért játszom velük a foglalkozás elején, hogy ismerkedjünk, hogy kicsit oldjam, lazítsam őket. Másrészt nyilván igyekszem olyan játékokat választani, amelyek kapcsolódnak majd valahogy a drámaórához.

Rövid, frappáns színházi „ébresztő”: körben állunk, arcmasszázs, tenyérrel végigütögetjük a karunkat, törzsünket, lábunkat, majd szökdécselünk indiánkurjantásokkal, végül pedig megbontva a kört, összevissza futkározunk, ugrálunk, bohóckodunk. Tapsra állj, boldog lihegés, nevetések, csillogó szemek, izgott várakozás. Három perc alatt sikerül kimozdítani mindenkit egy szokványos iskolai nap rutinos unalmából, azt hiszem, már nem csak sejtik, hogy ez ma másképp lesz. Légzés lenyugszik, majd csinálunk egy „kiszúrt gumibabát”: tüdőt tele, testünk felfúj gumibaba, tapsra egy gombostű lyukaszt, lassan „leeresztünk”. Megérkeztünk, elfogadtak, játékra készek. Járkálás, tapsra megállni. Tempófokozás. Tapsra valamilyen szoborban kimerevedni (állatok, sportolók, foglalkozások stb.). Tapsra egy megadott lelkiállapot vagy karakterjegyzet szobrában kimerevedni: naivítás, számító gonoszság, kiszolgáltatottság, kétségbeesés. (Itt már kapcsolódunk a Csiky-darab világához.) Megnézik egymást, kicsit elemezzük a szobrokat: testtartás, hogy áll a kéz, mit mond az arc, milyen jeleket használunk a „tartalom” kifejezésére; ugyanez a négy állapot hogy néz ki járásban. Majd párválasztás, tükrójáték. Először neutrálisan, csak valamilyen mozgást tükrözni: hangolódjunk egymásra! Következő lépcső: a „vezető” önkifejező mozgást végez, „bemutatkozik”, magáról mesél. Befejező játék (közben persze többször szerepet és párt cserélünk): tükrójátékban, mozgással naivítás, gonoszság, kiszolgáltatottság, kétségbeesés.

Színház- és kortörténet dióhéjban

A szabályjátékok és a drámaóra közti átvezetésképpen csak annyit mesélek a szerzőről és a korról, amennyi a dráma világának felépítését segíti (tulajdonképpen az elhangzó információk közvetetten felfoghatók egy drámaóra bevezető tanári narrációjának részeként is – azok is). Röviden elhangzik színháztörténeti adalékként, hogy a pap, író, fordító, tanár Csiky Gergely 1878-ban Párizsban jár, megnéz néhány akkoriban divatba jövő naturalista, polgári színházi előadást, majd hazatérve megírja a Proletárokat. Az első modern magyar polgári drámát, amiben már nem királyok, mesealakok, nagy tragikus hősök a szereplők, hanem „kortársaink”, mindennapi emberek a „szomszédból”, mindennapi helyzetekkel, problémákkal.

Rátérünk a korrajzra. A 19. század második fele, Magyarország. A negyvennyolcas bukás utáni általános depresszió. Kezdődő polgárosodás, az ipari forradalom felemás magyar változata, szakadó társadalom, szegényedő dzsentrik, városiasodás, felbomlóban lévő többgenerációs családmodell, elszigetelődés, valamint megjelenő „úrgazdagok”, törtetés a pénz után. Kérdésekkel, beszélgetve megyünk tovább, és hamar rájövünk közösen, hogy egy ilyen világban releváns fogalmak lehetnek a következők: értékválság,

hazugságok, mások kihasználása, elmagányosodás, kiszolgáltatottság, kétségbeesés, képmutatás. Arra is rövid úton ráéreznek a gyerekek, hogy ez a világ ma is itt van. A darab aktuális. Kezdődhet a drámaóra.

Az adott színházi előadásra felkészítő drámaóra tervezésének dilemmái

A helyzet specifikus. A drámapedagógus normális esetben maga választja ki játéka történetét. Vagy ő találja ki egy probléma köré, vagy választ egy meglévő sztorit, de mindenképpen azon kiindulásból, hogy drámaóra felépítésére alkalmas anyagot keres. Az ő kezében van az irányítás. Egy színházi előadásra való felkészítéshez kapcsolódó drámaóra esetében ez fordítva történik. A történet, a feldolgozandó színdarab adott, nem én választom. És hogy a helyzet még bonyolultabb legyen: nem a színdarabra írom a drámaórát, hanem Máté Gábor rendezésére, egy előadásra, mely még el sem készült. A helyzet minimum kényes. Fókuszot kell választanom úgy, hogy még nem teljes a kép. Szerencsére a rendező partner a tervezésben, sikerül közösen megállapítanunk a fókuszot. A következő speciális dilemma: meddig jussak el a gyerekekkel a történetben ahhoz, hogy fel legyenek készítve az előadás befogadására, bevezessem őket a darab problémavilágába, kulcsokat adjak a bonyolultabb színházi nyelven fogalmazott tartalmakhoz – de ne is „lőjek le” minden poént, hogy kellően felcsigázott izgalmi állapotban akarják majd mindenáron megnézni az előadást.

A dilemmák és a drámaóra megértéséhez – még mindig bevezetésképpen – muszáj elárulnom Máté Gábor rendezésének egy kardinális döntését.

A darabban egy fiatal, naiv lány ellen ördögi cselszövés készül: valaki elveszi feleségül, de úgy, hogy előtte meggyőződik róla, egy buta, de dúsgazdag barátja fülig szerelmes a lányba. Ezután a férj megszervezi, hogy a gazdag barát a „házhoz járjon”, reménykedjen, majd a terv szerint „váltságdíjért” megvásárolhatja az arát, a férj pénzbeli ellenszolgáltatás fejében hajlandó elválni. Az utolsó felvonás előtt ott tartunk, hogy a lány szerelmének, akit elhagyott a házasságért, tönkrement az élete, a lány tehetetlenül vergődik a boldogtalan házasságban, és könyörög férjének, hogy legalább a becsületét védje meg: nem érti, miért engedi a férj, hogy a buta gazdag barát udvaroljon neki. Ráadásul a lány anyjáról, akinek érzelmi zsarolására egyezett bele a házasságba, kiderül, hogy nem is az anyja. A csapdahelyzet tökéletes, sehová nincs menekvés.

Ezen a ponton kezdődik az utolsó felvonás. Az eredetiben minden jóra fordul, a lányt befogadja egy családi barát, a tönkrement életű volt szerelme megbocsát, a férj ördögi tervét elárulja volt első felesége, a férjet perbe fogják, veszt, *hepiend*.

És akkor Máté Gábor rendezői döntése: ez a *hepiend* az adott felállásban logikátlan, lehetetlen: egy szürreális álom stílusában játszatja az utolsó felvonást, elrugaszkodunk az addigi realista játékmódtól. Amit látunk, hallunk, nem reális, nem történhet meg. A figurák egy hagymázásos álom, vagy egy morbid mennyország (pokol?), de semmiképpen nem az addig látott történet hús-vér szereplői. A játékstíluson kívül nyilván más színházi jelek (fény, hang, jelmez, díszlet) is segítik majd az utolsó felvonás megértését – de mindenképpen egy olyan színházi döntésről van szó, amely segítség nélkül a középiskolás néző számára hatásos színházi fogás helyett lehet zavarba ejtő „elvont köd” is. Ebben a döntésben, az utolsó felvonás választott játékmódjában ér össze számomra a színház- és a drámapedagógia. A Prolikhoz kapcsolódó foglalkozássorozat ennek a színházi döntésnek, játékstílusnak a megértésére kell, hogy felkészítse az iskolásokat a színházpedagógia felől, és pontosan ezen döntés előtti pillanatig kell, hogy elvezesse a gyerekeket érzelmileg a drámaóra, szintén azért, hogy jobban, mélyebben, pontosabban értsék majd, illetve tudják megélni az utolsó felvonást. És akkor most már tényleg kezdődhet a drámaóra!

Prolik – a drámaóra

Fókusz: Ki lehet-e törni a gonoszszágnak való kiszolgáltatottságból, ha az ember naiv és fegyvertelen?

Tanári narráció

A felvázolt közegben, korhangulatban vagyunk a 19. század második felében, Magyarországon. Egy fiatal lányról szól a történetünk, Irénről (18 éves). Az anyjával, Kamillával él kettesben. Az apa állítólag vértanúként meghalt a szabadságharcban. Nagyon szegények. Ennyit tudunk róluk.

Forró szék

Én vagyok Irén, a gyerekek kérdezgethetnek egy kávézóban, hogy élek az anyámmal, milyen a magánéletem. Ők szomszédok az utcából. A beszélgetésből kiderül, hogy szeretem az anyámat, akit tisztetek, ugyan kicsit tartok tőle, de elégedett vagyok az életemmel. Szegények vagyunk, sokat dolgozom, segítem az anyámat, teszem a dolgom. Anyámnak vannak furcsa dolgai, néha leveleket írkal gazdag ismeretleneknek, akik könyöradományokkal segítenek minket, ha ilyen látogató jön, nekem is meg kell jelenni, il-

ledelmes, jól nevelt árva lányként viselkedni. Ez néha kicsit kellemetlen, de elfogadom, a szegénységgel jár. Van egy nagy szerelmem, Darvas Károly, tanult, de szegény fiú, aki hisz a becsületes munkában, gyűlöli a hazugságot, és nagyon szeret engem. Tervezzük a boldog jövőt – kicsit szorongok, hogy anyám beleegyez-e majd ebbe a házasságba, de Károly biztos benne, hogy meg tudja majd győzni.

Szerep(ek) a falon

A beszélgetés után felírjuk a táblára, mit tudtak meg a gyerekek három szereplőről. Irén naiv, egyszerű lélek, szereti az anyját, kicsit tart tőle, dolgos, kevésbé megelégszik, szerelmes, tiszta, boldog. Kamilla szigorú, szegény, kicsit képmutató talán, simlis, nem egyenes, kihasználja az embereket, a lányát is. Károly becsületes, gerinces, szintén naiv, erős az igazságérzete, bizakodó, szerelmes, energikus.

Kis jelenetek

Három csoportban a gyerekek jeleneteket improvizálnak, felkészülés után. Az első: Kamilla a titkárával pénzkérő levelet fogalmaz. A második: anya és lánya vendégeket várnak, és megbeszélik, a semmiből hogy varázsoljanak vacsorát, kitől mit kérjenek kölcsön. A harmadik: Irén és Károly beszélgetnek a jövőjükéről, hogyan fogják rávenni Kamillát, hogy beleegyezzen a házasságba. A jeleneteket megbeszéljük, a szerep a falon ábráját kiegészítjük, megvitatjuk, milyen viszonyokat láttunk a szereplők között. A munka jól folyik – a játsszók belehelyezkedtek a dráma világába.

Fórum-színház

Én vagyok Zátanyi Bence, Kamillához érkezem. Kamillát egy gyerek játssza, akit a többiek lecserélhetnek. Megzsarolom: tudok a múltja sötét feltáiról, a levelek hazugságairól, hogy Irén nem a lánya. Börtönbe juttathatom – a hallgatás ára a lánya keze.

Sikerült előzőleg úgy felépíteni Kamilla jellemét (simlis, nem egyenes), és van annyira erős a zsarolás, hogy a jelenet végén a Kamillát játszó gyerekek belemennek a piszkos üzletbe.

Szerep a falon

Az előző jelenet alapján összeszedjük Bence jellemvonásait is. Hideg, gonosz, számító, ravasz, kiszámíthatatlan, erős.

Fórum-színház

Én vagyok Kamilla, a gyerekek egymást váltva játsszák Irént. Megzsarolom érzelmileg: ha nem megy bele a házasságba, börtönbe kerülhetek. Nem könnyű a döntés, megszenvedik, de a lány engedelmessé válik.



Emri Tünde felvétele

Állóképek megszólaltatással

Három csoportban: az első kép az a pillanat, amikor Bence megérkezik, hogy vigye a menyasszonyát a templomba. A második az esküvő utáni vacsora, a harmadik „öt év múlva”. Mindhárom kép szereplői:

Irén, Bence, Károly, Kamilla. A képekből, az érintéssel megszólaltatott szereplők közléseiből és az ezt követő kérdésekből, válaszokból kirajzolódik Irén csapdahelyzete: ő maga kétségbeesett, Kamilla megtalálta, Bence gonosz, Károly csalódott és megbántott.

Tanári narráció

Bencének van egy nagyon gazdag és nagyon buta barátja, Timót Pál, aki fülig szerelmes Irénbe. A tőle kapott hitelekkel Bence fényűző lakást vett ki, szórják a pénzt, nagyolnak. Az esküvő után Bence eltűnik egy hónapra, miközben megjelenik pénzsóvár és gonosz volt felesége, Elza, és ráveszi a gazdag és buta barátot, hogy járjon nyugodtan a házhoz, mert Irén is szereti őt.

Megtalált levél

Felolvasom Elza levelét Bencéhez, amiből kiderül az ördögi terv Irén „eladásáról” (ez részlet a darabból).

Tanári narráció

Kamilla részegen elszólja magát: Irén nem a lánya.

Belső hang

Egy gyerek áll a terem közepén, mint a történet külső szemlélője, az eddig megszerzett tudással, információkkal. A csoport egyik fele a terem egyik sarkában arra mond érveket, hogy lehetséges-e Irén számára a hepiend ebben a helyzetben. A másik csoport a másik sarokban emellett érvel, hogy nem lehetséges semmilyen pozitív megoldás. A közepén álló játékos a konvenció szabályai szerint az egyik, vagy a másik irányba indul el az érveket hallgatva.

Döntés nincs. Ami erős: a bizonytalanság. Inkább a kétségbeesés, mint a mesés befejezés felé hajlik az osztály. A színház- és drámapedagógus pedig reméli, hogy lerakta egy mélyebb befogadói élmény felé vezető út alapköveit.

Jónás Péter

Segítünk elgondolkodni, kérdezni, megfejtani...

Garabonciás Színházi Nevelési Csoport

A Garabonciás Színházi Nevelési Csoport a Garabonciás Színtársulat tagjaiból alakult 2008-ban. Mind a színtársulat, mind a színházi nevelési csoport létrejött a gödöllői Damjanich János Általános Iskolához kötődik, lévén a tagjai nagyrészt ennek az iskolának a pedagógusai. A színházi nevelés azért került a látóterünkbe, mert a társulatban egyre többen kezdtek érdeklődni a drámapedagógia iránt, és gondolták úgy, hogy szívesen egyesítenék a két területet (a színházat és a drámát) ebben a komplex művészetpedagógiai módszerben. Valljuk, hogy a színházművészet és a drámapedagógia eszköztára alkalmas arra, hogy gyerekeket, fiatalokat a mindennapi iskolai környezetből kiragadva ütköztesse azokkal a problémákkal, amelyek foglalkoztatják őket, ezzel együtt hozzásegíti őket ahhoz, hogy a világban eligazodó, a társadalmi, emberi folyamatok megértésére törekvő, nyílt és toleráns emberré fejlődjenek.

2008 júliusában hivatalosan is létrejött egyesületünk tevékenysége tehát kétirányú: egyrészt színházi előadások, másrészt TIE-foglalkozások létrehozása. Nagy segítség számunkra, hogy a gödöllői Művészetek Háza befogadta a programot és állandó helyet biztosít számára. A 2009-2010-es tanévtől székhelyünkön, a felújított Damjanich János Általános Iskolában is tartunk foglalkozásokat. Munkánkkal elértük, hogy nem csak a város, de a kistérség iskolái is érdeklődnek a programjaink iránt.

Működésünk koronája az az elismerés, hogy tízéves amatőr-színházi múltunk és az elindított színházi nevelési programunk eredményeként Gödöllő város képviselőtestülete a Garabonciás Színtársulatnak ítélte 2009-ben a Gödöllő kultúrájáért-díjat.

Az Őrző

színházi nevelési foglalkozás 5-6. osztályos gyerekeknek

Egy-egy színházi nevelési program megszületésekor gyakran valamely irodalmi alkotás a kiindulópont. Vagy

a történet, vagy a történetben felvetett probléma, esetleg a kontextus az, ami alkalmassá teszi a feldolgozásra. Ebben az esetben el kell végezni azt a dramaturgiai-dramáirói átalakítást a művön, ami színházi eszközökkel megjeleníthetővé teszi a történetet. Igen ám, de milyen szempontok alapján válasszunk történetet? Természet-